

XIV. Geográfus Doktoranduszok Országos Konferenciája

TÁRSADALOMFÖLDRAJZ 1 SZEKCIÓ

Győr-Moson-Sopron megyei települések médiareprezentációjának területi vetületei a regionális médiában

Tóth Péter – Gombos Szandra-Ditrói Zoltán
Széchenyi István Egyetem

A humángeográfia egy Magyarországon nem annyira ismert szegmensét kívánjuk előadásunkban bemutatni. A spatialturn jelensége a hetvenes évek óta jellemzi a földrajztudományokat, amivel egy időben a kultúra- és a társadalomtudományok is ráleltek a térbeliség fontosságára és közösségalkotó- meghatározó jellegére. A helyek ebben a folyamatban geofizikai mivoltuk mellett társadalmi konstrukcióként is értelmezhetővé váltak. Olyan elvont módon, közvetve megjelenített helyek vizsgálata is érdekessé vált a földrajztudósok számára, mit például a különböző tömegkommunikációs eszközökben megjelenő földrajzi helyek reprezentációja. A médiageográfia különös diszciplína: egyrészt vizsgálja az egyes médiumok helyekhez való viszonyát, másrészt a médiumban megjelenő földrajzi helyek reprezentációját és képét. Első körben a közel 500 éve létező tömegkommunikációs eszköz, az újság került a kutatások látóterébe, majd szép sorban követték a modern eszközök, a film, a rádió, a televízió és az internettel kapcsolatos vizsgálatok. Az újságok hasábjain kialakuló szemantikus földrajz elemeit több csoport is befolyásolja. Elsőként a szerkesztők, akik meghatározzák a megjelenő számok fő tartalmait. Másodsorban az újságírók, akik témákat vetnek fel és dolgoznak fel. Az újságírás ugyanis egy nem objektív, szelekciós folyamat. Harmadrészt pedig maguk az olvasók, akik előfizetőként már eleve egy adott térelemhez (településhez) köthetőek, sajátos igényekkel és preferenciákkal rendelkeznek, ami befolyásolja az újságba kerülő híreket is. Különleges helyzetben vannak a lokális és a regionális sajtótermékek, hiszen bennük egyszerre jelenik meg a lokalitás, a nemzeti és a globális jelleg.

Kutatásunkban a Győr-Moson-Sopron megyében regionális napilapként megjelenő Kisalföldben található cikkeket tekintettük át a fentiek figyelembevételével. Arra kerestük a választ, hogy a szerkesztőségtől való földrajzi távolság, illetve az újságírók lakóhelyétől való távolság mellett milyen egyéb tényezők (lakosságszám, előfizetői szám, település vásárlóereje, település demográfiai jellemzői) határozzák meg azt, hogy egy település milyen gyakran és milyen terjedelemben szerepel az újság hasábjain. Arra is kitértünk, hogy az egyes megjelenések milyen témákban jelennek meg. Kutatásaink során a területi autokorreláció módszerét alkalmazva jutottunk el a válaszokig.

A közlekedési igények és a kínálat kapcsolatának elemzése az Ormánságban

Szabó Katinka - Kiss Balázs
Pécsi Tudományegyetem

Az elérhetőség több lehetséges értelmezése közül az egyének és csoportok térben differenciáltan megtalálható tevékenységeihez (oktatás, munka, egészségügy, bevásárlás, stb.) való hozzáférést középpontba állító meghatározás tűnik a legcélszerűbbnek jelen munka

szempontjából. Így a Magyarországon az összes személyközlekedési teljesítmény 40%-át adó tömegközlekedés értékelése sem pusztán a járatszámokra és menetidőkre korlátozódik, hanem figyelembe vettük a tér legyőzésére irányuló igényeket - függetlenül attól, hogy egyéni-, vagy tömegközlekedéssel történik kielégítésük - is egy kérdőíves felmérés segítségével. Elsősorban a tömegközlekedésre fókuszáltunk, mivel egy ilyen elmaradott, hátrányokkal küzdő területen az egyéni közlekedés lehetőségei korlátozottak.

A megkérdezettek többek között az idő- és területhasználatukkal, az ezt elősegítő és gátló tényezőkkel kapcsolatos kérdésekre válaszoltak a kutatás során. A kérdőívezés kapcsán az egyéni közlekedési szokásokat és lehetőségeket is feltérképeztük. Átfogóbb képet adnak - az említett felvételezést kiegészítendő - a térség vezetőivel (polgármesterek, körjegyzők, iskolaigazgatók) készített interjúk. A kínálat elemzését a tömegközlekedési menetredek alapján végeztük el, így lehetőségünk nyílt összevetni azt a kereslet elemzése során kialakult képpel.

Az elemzés térbeli keretét bár az Ormánság adja, de a központi települések közül nem csak Sellye, Vajszló, Harkány és Siklós (valamint Szigetvár és Szentlőrinc) elérhetőségét, hanem értelemszerűen a magasabb fokú szolgáltatások nyújtó megyeszékhely, Pécs elérhetőségét is vizsgáltuk. A megyeszékhely elérhetősége központi kérdés, hiszen az előbb említett települések nem kínálnak olyan magas fokú szolgáltatásokat, munka- és oktatási lehetőségeket, mint a Dél-Dunántúl központja.

Az erdélyi kisebbségek helyzete a középszintű oktatásban

Szentpáli Áron

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A nemzeti, etnikai identitás fennmaradása kisebbségi szituációban számos tényező függvénye. Az azonosságtudat erősségét, tartósságát többek közt befolyásolja a kisebbség térbeli helyzete, történelmi múltja, lélekszáma, nyelvhasználata, hagyományai és intézményes érdekképviselete. A kisebbségi helyzetben lévő csoportok egyik gyakran megfogalmazódó követelése a kulturális intézmények megléte és az anyanyelv használata. Az erdélyi magyar kisebbségi pártok szakpolitikai céljai között is szerepel az anyanyelvi oktatás bővítése, kiterjesztése.

Az alapfokú ismeretek anyanyelven történő elsajátítása a legtöbb esetben helyben is biztosított. A romániai középfokú oktatás centralizált jellegéből következik, hogy magasabb szinten már nem annyira kedvező a kisebbségek helyzete. Ha az anyanyelvi oktatás lehetőségei adottak is, térben nem feltétlenül korrelál a kérdéses intézmények eloszlása az etnikai/demográfiai jellemzőkkel.

Munkámban azt vizsgálom, hogy az erdélyi kisebbségek arányához mérten mennyire biztosított az anyanyelven való tanulás lehetősége a 8–12. osztályban. A tanulmány célja bemutatni, hogy etnikai földrajzi kutatások miként segíthetnek egyes szakpolitikai döntéseket. A munkában választ keresek arra, hogy vannak-e felül/alulreprezentált kisebbségek az oktatási intézményekben? Hol érdemes, hol indokolt demográfiai és etnikai jellemzők alapján bővíteni az iskolahálózatot, beleértve a kisebbségek anyanyelvi oktatását?

A kérdések megválaszolásakor a 2011-es román népszámlálás anyanyelvi és demográfiai adatsora mellett a 2012/2013-as tanév középiskolai kimutatásokra alapozom. A hálózat bővítésével kapcsolatos kérdéseket térinformatikai módszerek segítségével válaszolom meg.

Iskolaválasztás és migráció

Magyarországon a rendszerváltást követő, több mint két évtizedben számos változáson ment át a közoktatás rendszere. Sajnos – bár a változtatás, a modernizáció, a korszerűsítés mindenképpen pozitív folyamat – egyik változás sem tudott komoly, hosszú távú eredményeket produkálni, hiszen mindig egy újabb átalakítás folyamata indult el. Ennek köszönhetően elmondhatjuk, hogy a magyar közoktatásban az elmúlt 24 évben csak a változás volt állandó.

Az állandó változás természetesen hatással volt az oktatás szereplőire, a fenntartókra, a pedagógusokra, a diákokra és a szülőkre egyaránt. Előadásomban elsősorban ez utóbbi szereplők, a diákok és a szülők által az oktatási rendszer változásaira, változó szabályaira és a változó körülményekre adott válaszreakcióit, illetve a mögöttük álló motivációkat kívánom bemutatni.

Az 1993-as köznevelési törvény lehetővé tette a diák és szülő számára a szabad iskolaválasztást, amely a már korábban is létező, 6 és 14 éves kor közötti életkorú diákok tanulási célú migrációját erősítette fel. Ennek nagyságát, irányát, tendenciáját és lehetséges következményeit kívánom bemutatni Szabolcs-Szatmár-Bereg megye rendelkezésre álló adatai alapján. Meg kívánom mutatni azokat a településeket, térségeket, amelyeknek tartósan számolniuk kell azzal, hogy fiataljaik más településen kívánják tanulmányaikat folytatni, illetve hogy melyek azok a települések, térségek, amelyeknek pedig a megnövekedett tanulói létszám miatt kell oktatási stratégiájukat átgondolni.

A tanulói migráció háttérben álló motiváció természetesen számos összetevővel rendelkezik. Most ezek közül a tényezők közül az iskolákban folyó oktatás színvonala és a migráció iránya és aránya közötti összefüggéseket kívánom bemutatni. Az összehasonlítás alapját a kompetenciamérések által nyert információk jelentik, amelyek elsősorban a diákok alapvető matematikai, logikai és szövegértési jellemzőin nyugszanak. Előadásomban így az iskolában folyó oktatási tevékenység minősége és a tanulói migráció összefüggéseit mutatnám be.

TÁRSADALOMFÖLDRAJZ 2 SZEKCIÓ

A bűnözés térbeli mintázatának elemzési és megjelenítési lehetőségei térinformatikai módszerekkel – pécsi esettanulmány

Polák Attila – Józsa Edina
Pécsi Tudományegyetem

A bűnözés egy, a társadalom működésébe mélyen beágyazott, azzal erős kölcsönhatásrendszerben lévő jelenség, amely rendkívül összetett ok-okozati viszonyokat alakít ki maga körül. Bár a bűnözés a társadalom és a gazdaság működésének szerves része azonban mindkettőre komoly negatív hatással bír, főleg ott, ahol a tér heterogenitása koncentrálna a bűncselekményeket. Ez teszi szükségessé, hogy megismerjük a bűncselekmények sűrűsödésének, a bűnözés térbeli mintázatának okait és következményeit, illetve az elemzéshez és megjelenítéshez alkalmazzuk a korszerű, térinformatika adta lehetőségeket.

A bűnesetekre vonatkozó adatok pontosságának javulásával és a térinformatikai eszközök széleskörű alkalmazásával folyamatosan bővülnek az elemzési és közérthető megjelenítési lehetőségek mind a bűnüldöző és döntéshozó szervek, mind a nyilvánosság irányából érkező igények kielégítésére. Egy ilyen hangsúlyos társadalmi probléma kutatása

során fontos, hogy csak megfelelően ellenőrzött adatokból és megalapozott módszerekkel dolgozzunk, kerülve a félrevezető megjelenítési módokat, amelyekkel akár további károkat is okozhatunk. Ugyanakkor a demagóg ábrázolásnak is megvannak a maga előnyei, mivel kiemelhet olyan jellegzetességeket, melyeket a hagyományos térképek kevésbé tárnának fel.

Az alkalmazott ArcGIS térinformatikai szoftver térbeli elemző moduljai nagyban leegyszerűsítik az adatok feldolgozását, míg sokrétű megjelenítési képességei (tematikus térképek, területi torzított kartogram térképek) lehetőséget adnak a pontos és látványos információszolgáltatásra, amelyek mind a kutatók, mind a közvélemény számára hasznosak.

Ezen módszerek alkalmazását Pécs példáján mutatjuk be, melynek során a város bűnözését vizsgáló korábbi kutatásokra is támaszkodhatunk. Emellett település funkcionális és társadalmi sokszínűsége, valamint összetett morfológiai jellemzői révén az esettanulmány más települések vizsgálatában is hasznosítható módszertani eredményeket hozhat.

Az élelmiszerfogyasztás és a fenntarthatóság egyes összefüggései

Simonyi Péter

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Az emberiség egyre inkább szembesül a globális problémákkal. A kihívások 1972 óta világ (ENSZ) szinten foglalkoztatják a világ vezetőit, ennek eredménye a fenntartható fejlődés elvének megfogalmazása. Azonban gyakorlati megvalósítása még ma is gyermekcipőben jár.

Az élelmiszer, a táplálék az ember, mint biológiai lény egyik legalapvetőbb igényét elégíti ki. A három esszenciális szükséglet egyike az élelem (hiány-időkorlát sorrendben: a levegő, a víz, az élelem). Az élelmiszer kettős funkciót tölt be, egyrészt tápanyagokat biztosít, másrészt a szervezet energiaellátója. Ezek miatt a biztonságos élelmiszerellátást minden mai társadalom (állam) alapvető feladata, egyben érdeke, stratégiai biztonsági kérdés. Bár az agrárágazat nemzetgazdaságon belüli aránya a gazdasági fejlődés során csökkent, jelentősége ma is kiemelkedő, a klímaváltozás miatt várhatóan növekvő.

Ahhoz, hogy világosan lássuk, hogy miként valósítható meg az élelmiszerfogyasztásban a fenntarthatóság, világos kép kell a fogalmakról, a mai állapotról, a változásokról, folyamatokról és a lehetőségek keretein belül a várható tendenciákról, az élelmiszerfogyasztás összefüggésrendszerében.

Számtalan kérdés vizsgálható, vizsgálandó. Meghatározó kérdések közé tartozik, hogy mely élelmiszereket tekinthetünk a fenntarthatóságnak legmegfelelőbb élelmiszereknek? Milyen kritériumokat válasszunk ennek megállapítására? Megfelelnek-e ezek az alapvetőnek tekintett egészségügyi elvárásoknak? Milyen jövőre vonatkozó következtetések vonhatók le a jelenlegi élelmiszerfogyasztási szokásokból, adatokból, tendenciákból? Milyen a fenntarthatóságnak megfelelő egészséges táplálkozás és melyek ennek társadalmi, gazdasági, környezeti következményei?

A válaszok keresésében elengedhetetlen a holisztikus megközelítés, mégha ez a nem is egyszerű feladat.

A magyarországi területi élelmiszerfogyasztási adatok sajátos képet rajzolhatnak ki arról, hogy az elérhető adatok alapján milyen különbségek figyelhetők meg az ország területén belül, s ez mennyire felel meg a felállított fenntarthatósági elvárásoknak.

Az élelmiszerfogyasztás elemzése a fenntartható fejlődés megvalósítása érdekében kezdeti lépés, az eredmények tényfeltárók és útmutatók lehetnek. Remélhetően hozzá tudnak járulni a fenntartható, jövő generációért felelős világ kialakításához.

Társadalmi tőke egy dunántúli kisvárosban

Makkai Bernadett
Pécsi Tudományegyetem

Vizsgálatunkban a társadalmi tőke kisvárosokban betöltött szerepével foglalkozunk. Társadalmi tőke alatt azokat a szabályokat, normákat, kötelezettségeket, kölcsönösségeket és bizalmat értjük, melyek által a társadalom tagjai képesek elérni saját, illetve közösségi céljaikat. A társadalmi tőke vizsgálata fontos lehet a sikeresség-mérés szempontjából, hiszen a sokszínű emberi kapcsolatok, a hálózatosodás kreativitásra, innovációra ösztönzi az embereket, pontosan azért, hogy az egyéni, valamint a közösségi célokat el tudják érni. Az innováció, az együttműködés fontos szerepet tölt be a sikeresség szempontjából egy város életében, és úgy gondoljuk, hogy mindezt mikroszinten, a helyi lakosok kapcsolatrendszerét megvizsgálva, egy kisváros esetében is alátámasztást nyerhet.

Felmérésünkben tehát a kisvárosokra koncentrálunk, hiszen úgy gondoljuk, hogy ez az a települési szint, ahol markánsabban kirajzolódhatnak a társas kapcsolatok, és a társadalom talán még kevésbé individualizált, ami egy nagyobb város esetében már nem mondható el. Jelen tanulmányunkban pedig a kisvárosokon belül is Szigetvár települést emeljük ki, amely véleményünk szerint nagyon is jó, már-már emblemikus példája a tradicionális dunántúli kisvárosok típusának.

Elemzésünkben egy 2014 tavaszán megvalósuló kérdőíves felmérés eredményeit szeretnénk bemutatni, mely már egy korábbi próbakérdés továbbgondolása. A vizsgálatban a társas kapcsolatok kiterjedtségét, intenzitását, valamint a bizalom mértékét vizsgáljuk meg mind a közvetlen társas kapcsolatokkal szemben, mind pedig a hivatali személyekkel szemben. Ezen adatokkal próbáljuk felmérni a város társadalmi tőkéjének nagyságát, összevetve a település gazdasági helyzetével, üzleti kínálatával, vagyis arra próbálunk választ keresni, hogy Szigetvár relatív helyzete vajon összefüggésben áll-e a társadalmi tőke nagyságával?

A romák helyzete a Balkánon

Fekete József György
Debreceni Egyetem

Tanulmányomban a cigányságot, mint Délkelet-Európa legnagyobb és egyben legheterogénebb kisebbségét és annak helyzetét kívánom bemutatni a jugoszláv utódállamokban, Romániában és Bulgáriában. Magyarország nem tartozik szervesen a vizsgált országokhoz, azonban a könnyebb összehasonlíthatóság kedvéért bevontam a magyarországi cigányságot vizsgáló adatokat is az elemzésbe.

A romák nem alkotnak homogén közösséget; a vizsgált országokban a vallás, a nyelv és a történelmi múlt is megkülönbözteti őket. Egyes roma-származású népcsoportok a romáktól is meg kívánják különböztetni magukat. A roma közösségeken belül megfigyelhető a „preferált” identitás jelensége; amely azt jelenti, hogy a megkülönböztetések elkerülése, az asszimiláció (nyelvi, vallási és kulturális) és az „előrelépés” miatt (főként a tanultabb rétegekben) nem vallják magukat romának.

A társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségek egyaránt növekednek a romák és a népesség többi része között, illetve a cigány népességen belül is. Minden országban vannak rétegek, melyek a szegénységi küszöb alatt élnek vagy az alá kerülnek, azonban ez a folyamat sokkal intenzívebb és drasztikusabb a roma népesség körében.

Célom, hogy rávilágítsak a Balkánon élő cigányság jelenlegi helyzetére, ennek érdekében fontosnak tartottam a romák történelmének bemutatását is az egyes országokban. Átfogó magyar és külföldi szakirodalmi elemzést végeztem, mely során próbáltam az érintett országokban élő kutatók tanulmányait is minél szélesebb körben megismerni. Főként az UNDP 2011 felmérésére támaszkodva, összehasonlítottam az egyes országokban élő romák népességét, kitérek a különböző statisztikai adatokban szereplő eltérések okaira; rávilágítok a munkaerőpiaci, nyelvhasználati, iskolázottsági adatokban és az életkörülményekben tapasztalható különbségekre.

Kulcsszavak: cigányság, romák, Balkán, Délkelet-Európa, UNDP felmérés, összehasonlító elemzés

A tanulmányban a *roma* és a *cigány* terminust felváltva, egymás szinonimájaként használom, mivel nincs nemzetközi „megegyezés” az alkalmasabb kifejezésre vonatkozóan.

TÁRSADALOMFÖLDRAJZ 3 SZEKCIÓ

Turisztikai desztináció menedzsment szervezetek szerepe a helyi turizmustervezésben - felelősségvállalás a helyi értékek megőrzésében

Köbli Ádám – Pálfi Andrea
Pécsi Tudományegyetem

A magyarországi turizmusirányítás hosszas útkeresés után 2008-tól innovatív szemlélettel bővült. A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégiában megjelent az turisztikai desztináció menedzsment (TDM) szervezetek létrehozásának szükségessége, mely az alulról építkezés mellett a partnerségen alapul. Az új rendszer finanszírozása azonban erősen pályázatfüggő, így a szervezetek munkájuk során gyakran néznek szembe működtetési problémákkal.

Tanulmányunkban a TDM szervezetek turizmustervezésben betöltött szerepének ismertetése mellett szeretnénk felhívni a figyelmet a hosszútávú gondolkodásban rejlő lehetőségekre, a jövőkép kialakításának szükségességére. A pályázati rendszer kötöttsége miatt a rövidtávú, leginkább csak a pályázat idejét lefedő stratégiák helyett a backcasting módszerével vázolnánk fel a TDM szervezetek helyi értékmegőrzésben betöltött felelősségvállalásának fontosságát, úgy a turizmusban, mint a helyi társadalom életében. A módszer tulajdonképpen a távoli célok ismeretéből kiindulva, lépésről-lépésre integrálja a kitűzött cél eléréséhez szükséges feladatokat, így a TDM szervezetek esetében is alkalmazható. Ennek köszönhetően a versenyképes turisztikai desztináció megvalósításához szükséges gondolkodás és tervezés háttere alakítható ki.

A tanulmány mellett, hogy rávilágít a TDM szervezetek turizmustervezésben betöltött szerepére, felhívja a figyelmet az ökológia rendszerszemlélet szintű tervezés fontosságára, amely túlmutat a klasszikus desztináció menedzsmenten, és sokkal inkább a helyi adottságokat, a helyi lakosság szerepét és fontosságát helyezi előtérbe, valamint a hosszú távú felelősségvállalást egy adott desztináción belül.

Változó profil, változó értékek? - A magyarországi rekreációs terek

Buzsik Krisztina – Jónás-Berki Mónika
Pécsi Tudományegyetem

A tanulmány témája a magyarországi szabadidős, rekreációs terek vizsgálatán alapszik. A rekreáció, mint az életminőség egyik meghatározó alapja összetett jelenség. Kutatásunkban ezen terek elhelyezkedését vizsgáljuk, valamint kísérletet teszünk tipizálásukra, a településképre gyakorolt hatásukra. A turizmus és a szuburbanizáció határterületén mozgó tanulmány így településföldrajzi és turizmusföldrajzi kérdéseket is felvet.

Hazánkban a 1960-70-es években erősödött fel a szuburbanizáció, melynek eredményeképpen megjelent a városok körül (elsőként Budapest körül) az a szabadidős tér, mely később valódi idegenforgalmi célpontként jelenik meg. A korábban urbánus tereken megindul a városiasodás, új funkciókat kapnak ezen települések, a településrendezési terveik is nagyban igazodnak ehhez. Mindez annak eredménye, hogy felerősödött a belföldi turizmus az országban, melyek nem csak a városlátogatásra, hanem a városkörnyéki helyek felkeresésére is irányult. A viszonylagos jólét hatására egyre többen kezdtek el a magas természeti potenciállal rendelkező területeken építési telkeket vásárolni és szabadidő lakásokat, második otthonokat építeni. Az ezek bérbeadásával keletkező ugyan személyes jövedelem, de már az idegenforgalmi hasznosítást jelzi. Ennek szép példái a Balaton és a Dunakanyar környékén jelentek meg elsőként.

Hazánk szabadidős terei területi-települési alapon lehatárolhatók, így megkülönböztethetünk települési és településkörnyéki rekreációs zónákat. A települési rekreációs zónák többnyire a településen belül, szorosan-lazábban körbeépítve jelennek meg, melyekhez szabadidős parkok, élményparkok tartoznak főként, és nem csak az ide érkező turistákat, hanem a helyieket is szolgálják. Külön csoportot képeznek a városi fürdők-élményparkok, melyek egyszerre több célcsoportot szólítanak meg, típusaik külön kutatás tárgyát képezik. A városi zöldterületek aktív és passzív pihenésre is lehetőséget nyújtanak.

A településkörnyéki rekreációs zónák kialakulása egy-egy nagyváros körül jön létre. Kialakulásuk főként a szocializmus évtizedeire tehető, mikor a munkásosztály rekreálódása céljából gyönyörű természeti fekvésű területeken alakítottak ki szabadidő eltöltésére alkalmas központokat (pl.: Miskolc-Lillafüred, Pécs-Orfű). De ilyen területnek számít Pécs esetében a Mecsek is, mely az aktív turizmus színhelye lehet.

A tanulmány ezen területeket vizsgálja, kiemelt figyelmet fordítva a városi és városkörnyéki térszerkezet változására, valamint egy-egy ilyen rekreációs terület idegenforgalmi jelentőségére.

A szubjektív jólét lokális vizsgálatának lehetőségei Budapest V. és XIX. kerületének példáján

Komjáthy Dénes

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Tanulmányomban a szubjektív jólétet (elégedettséget), valamint az azt befolyásoló tényezőket vizsgáltam a főváros XIX. és V. kerületében. Kutatásom célja az volt, hogy lokális szinten, azaz jelen esetben két igen eltérő társadalmi-gazdasági adottságú kerület példáján, matematikai módszerekkel kimutassam a szubjektív jólét mértéke és összetevői közötti különbségeket, valamint azt, hogy atémában végzett eddigi kutatások eredményei alapján megfogalmazott hipotéziseknek megfelelően

alakulnak-e ezek a különbségek. A 2013-ban végzett kérdőíves felmérés során létrejött adatbázison végzett statisztikai elemzés és regresszió-analízis útján létrejött modellek kimutatták, hogy a kétkerület szubjektív jólétének mértékét és annak fő összetevőit tekintve nincs számottevő különbség, azeltérő társadalmi és gazdasági viszonyokból adódó, anyagi (munka, jövedelem mértéke) és

posztmateriális (másokba vetett bizalom, iskolázottság) szükségleteken alapuló tényezőjelenőségében azonban jól érzékelhető eltérések mutatkoznak. Ugyanezek a hatások ráadásul akerületek lakóhelyként történő szubjektív megítélésében is jól megfigyelhetők.

Az Észak-Magyarországi túrázók turisztikai mobilitási szokásai

Kóródi Tibor – Molnár Judit – Siskáné Szilas Beáta

Miskolci Egyetem

Az utóbbi években egyre divatosabbá, egyre „mainstream”-ebbé válik a túrázás Magyarországon. Ennek számos oka lehet. Az egyik leggyakrabban elhangzó indok, a szuburbanizáció során is vonzó tényezőként megjelenő „ki a természetbe, el a város zajától” jelenség. Más oldalról nézve a túrázás, mint sport egyre növekvő népszerűsége egyszerűségében és olcsóságában rejlik, hiszen egy alap túrához se felszerelésre se szakértelemre nincs feltétlenül szükség. Az utóbbi időben azonban egyre gyakoribb a komolyabb felszereléssel, nehezebb terepre és távolabbra elutazó túrázó is. Jelen munkában a Hegyre Fel! Természetjáró Egyesület mintegy 1400 fős túrázókból álló bázisával fogok dolgozni. A vizsgálat fő kérdése, hogy melyek azok a területek, melyeket a túrázók legszívesebben keresnek fel és miért. A kutatás az elmúlt év túráinak statisztikai adatainak feldolgozásával fog történni, beleszöve az egyesület munkájában való részvétel során szerzett élményeim, tapasztalataimat.

TÁRSADALOMFÖLDRAJZ 4 SZEKCIÓ

Ladányi Éva: Tudományos kapcsolatok nyugat- balkáni országokkal

A kölcsönös megfeleltetés tájvédelmi előírásainak konfliktusai, a megoldás lehetőségei a kunhalmok példáján

Rákóczi Attila

Szent István Egyetem

A kunhalmok több ezer éves ember alkotta képződmények, melyek számos jelentőséggel bírnak. Kiemelkedő a botanikai, talajtani, régészeti, kultúrtörténeti, vallási és szakrális, és nem utolsósorban a tájképi jelentőségük. Nagy számban fordultak elő az alföldi tájon, de számuk az utolsó néhány száz évben jelentős mértékben csökkent. A jogi szabályozás későn, a kilencvenes évek közepén jelent meg, de végrehajtó rendelet hiányában nem volt hatékony. 2010-ben egy közösségi agrárszabályozás hatására a kölcsönös megfeleltetés, és így az agrártámogatások kifizethetőségének feltételül szabták a kunhalmok védelmét. Ennek következtében azonnal pozitív változás állt be a meglévő halmokon.

Az új előírás konfliktusokat szült a gazdálkodó-kunhalom-szabályozás háromszögben. E feszültség detektálására, a megoldás lehetőségeire mélyinterjú módszerrel szociológiai felmérést végeztünk a békés megyei gazdálkodók, valamint a téma szakértői körében. A megkérdezettek előre meghatározott szempontok szerint lettek kiválasztva.

Az eredményekből kiderül, hogy a halmok művelése és pusztulása nem tudatos tevékenység eredménye, mindinkább az ismeretek hiányára, a tájékozatlanságra vezethető vissza. Eredményeink láttán javasolnánk a szabályozásba bevitt halmok körének újragondolását,

illetve minimális többlet támogatás megítélését és hatóságok gazdálkodókkal való kapcsolatfelvételét, szoros együttműködésüket a halmok megmenekítése érdekében.

A helyi fejlesztések tervezéséről

Rapkay Bence András
Pécsi Tudományegyetem

Elképzelhető alternatívák

A helyi gazdaságfejlesztés – vagy inkább helyi gazdaság-menedzsment (tágabb az értelmezési kerete, illetve nélkülözi a progresszív retorikát, ami eddig nem sok jóra vezetett a társadalomtudományban)– egyre inkább előtérbe kerül napjainkban. Megfigyelhető, hogy a lokális és a globális szintek közötti hierarchikus egységek (ie. régió, nemzet, EU etc.) sokkal kevésbé jelentik napjaink interakcióinak gyakorlati keretét: valójában a lokális és a globális között minden szint erősen megkonstruált; inkább jogi, szabályozási, politikai kategóriák, mintsem a praktikus érintkezési és tevékenységi lehetőségek korlátai által határolt területek. Mindazonáltal a politikai diskurzus célkeresztjében ezek az absztrakt kategóriák vannak hangsúlyosan jelen (nemzeti vs. EU), amikor jelentést akarnak adni a társadalmi-gazdasági folyamatoknak. Mindeközben a technológiai fejlesztések sorra váltják ki az emberi munkaerőt: a még megmaradt ellenőrző, irányító etc. munkahelyek léte is kérdésessé vált/válik. Vizsgálatom arra irányul, hogy a fenti folyamatok közepette milyen alternatívák képzelhetőek el helyi – azaz a résztvevő emberek által strukturálisan átlátható – szinten. Magyarország és a poszt szocialista országok helyzete miért különleges? És vajon szétválaszthatóak-e a rurális és urbánus helyek?

A fenntartható energiagazdálkodás társadalmi oldala: a közösségi energiatermelés

Sáfián Fanni
Eötvös Loránd Tudományegyetem

A megújuló energiaforrásokkal való energiatermelés részarányának növelése mind a fosszilis energiaforrások felhasználásával kapcsolatos környezetkárosítások (kiemelten a klímaváltozás) és a kapcsolódó társadalmi-gazdasági problémák miatt is sürgető feladat. Önmagában a megújuló alapú energiatermelés azonban nem biztosíték a fenntartható energiagazdálkodáshoz, hiszen annak számos környezeti (ökológiai), társadalmi és gazdasági feltételével is számolni kell, melyek közül gyakran akár egyik sem teljesül egyes megújuló beruházásoknál.

Számos nemzetközi kutatás bizonyítja, hogy a lokális, helyi energiaforrásokat felhasználó, közösségi tulajdonban lévő megújuló projektek nem csak nagyobb valószínűséggel fenntarthatóak, de a legtöbb esetben sikeresek, és az energiatermelés problémájának megoldásán kívül számos olyan társadalmi és gazdasági hasznot is generálnak, melyből elsősorban a helyi lakosság vagy közösség – és nem pedig egykülső nagyvállalat – részesedik. Ezzel az adott térségben nő a téma iránti érdeklődés és a megújuló alapú projektek lakossági elfogadottsága, elősegítve mind az egyéni, mind a helyi fenntartható energetikai megoldások további terjedését.

Előadásom a fenntartható energiatermelés társadalmi oldalát előtérbe helyezve a megújuló alapú, helyi, közösségi energiatermelés jelentőségét vizsgálja. A nemzetközi szakirodalom és a helyszíni bejárások, interjúkfeldolgozásával bemutatom a közösségi megújuló projektek

társadalmi-gazdasági hasznait és előnyeit az általános gyakorlattal szemben, illetve sikerességük kulcstényezőit néhány európai példával illusztrálva. Külön kitérek a közösségi tulajdonviszony (elsősorban az energiatermelő szövetkezet) jelentőségére és helyzetére Európában és Magyarországon (Vép példáján), illetve röviden ismertetem a hazai közösségi energiatermelő kezdeményezéseket.

TÉRINFORMATIKA SZEKCIÓ

Szurdokvölgyfejlődés modellezése számítógépes szimuláció segítségével

EisamEldeen Fatima

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Napjainkban egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a különböző modellezési eljárások, melyek segítségével egyes folyamatok megértéséhez kívánunk közelebb kerülni. Ezeknek egyik iránya a felszínfejlődés modellezése, amelynek során földtörténeti léptékben mérhető folyamatokat rekonstruálhatunk annak érdekében, hogy jobban megértsük az egyes felszínformák kialakulásának menetét, okait.

A meredek falú, mélyen bevágódó szurdokvölgyek a leglátványosabb völgytípusok közé tartoznak, amelyek szinte az egész Földön megtalálhatók, a legkülönbözőbbkőzetekben. Kialakulásuk többféle módon történhet (átörökléssel, barlangfelszakadással, tektonikustörések mentén, szubglaciális erózióval, stb.), így számos folyamat szerepet játszhat létrejöttükben. Ezek közül a leghangsúlyosabbak az éghajlat változásával összefüggő, illetve a tektonikus okok.

A modellezési folyamat legelső lépése végigvenni minden olyan folyamatot, amelyek – ha kis mértékben is – szerepet játszhatnak egy szurdokvölgy kialakulásában, ilyen például a csapadék mennyiségének változása, az eltérő közettani tulajdonságok, vagy a tektonikus mozgások. Ezek a modellben, mint paraméterek jelennek meg. Minél több a változtatható paraméter, annál komplexebb, annál valóságosabb folyamatot tudunk ábrázolni. Ezt követően a változókat egy rendszerbe kell összefoglalni, ahol az egyes tényezőkhöz tartozó egyenletek meghatározott számú iterációja történhet meg, létrehozva ezzel a kiinduló felszínből egy új, megváltoztatott elméleti felszínt.

Kutatómunkám során összegyűjtöttem a főbb paramétereket, amelyek szerepet játszhatnak a szurdokvölgyek kialakulásában. Ezt követően néhány elérhető felszínfejlődési modellezésre alkalmas szoftvert (SIBERIA, WILSIM, stb.) ismertem meg annak érdekében, hogy a leoptimalisabb modellt tudjam felépíteni, ami alkalmasa szurdokvölgy-kialakulás folyamatának szimulációjára.

A Maros síksági szakaszának rövidtávú fejlődésének vizsgálata hidromorfológiai és térinformatikai módszerekkel

Právetz Tamás – Sipos György

Szegedi Tudományegyetem

Folyóinkat közvetlenül és közvetve is nagyban befolyásolják az emberi beavatkozások, melyek jelentős hatással lehetnek azok mederformálására és hordalékháztartására is. Ezek térben és időben történő változásának vizsgálata azonban sok tekintetben nem megoldott hazai vízfolyásainkon. Kutatásunk elsődleges célja a mederanyag háztartás dinamikájának meghatározása a Maros magyarországi, illetve romániai szakaszán, ahol igen intenzív hordalék-kitermelés befolyásolja a természetes folyamatokat.

A mérési helyszíneket folyásirányban a bányászati tevékenység által leginkább érintett terület felett (Lippa), illetve alatt (Arad, Pécska és Apátfalva) jelöltük ki. Az adatfelvétel során kereszt-szelvények és hossz-szelvények mentén nagy felbontású mélységmérést végeztünk ultrahangos mérőműszer (ADCP - Acoustic Current Doppler Profiler) és mérőállomás segítségével. A felmérések 4 időpontban, más-más hidrológiai viszonyok mellett történtek. A kiértékelt adatokból domborzatmodellek készültek, a modellek segítségével a mederanyag mennyiségének változására illetve a területen található mederformák fejlődésének vizsgálatára nyílt mód.

Az eredmények alapján az egyes mintaterületek hordalékháztartásában jelentős különbségek tapasztalhatóak. A lippai mérési területen a mederanyag mennyiségének abszolút változása átlagosan $17\,000\text{ m}^3/\text{fkm}$ volt két mérés között, Aradnál és Pécskánál hasonló, $25\,000\text{--}30\,000\text{ m}^3/\text{fkm}$, míg Apátfalvánál az előzőeknél jóval nagyobb, $60\,000\text{ m}^3/\text{fkm}$ értéket határoztunk meg. Ez alapján úgy tűnik, hogy a síksági szakaszra érkező hordalék mennyisége viszonylag kevés volt a vizsgált időszakban, a bányászati tevékenység alatt a mederformálás intenzívebbé válik. Apátfalvánál már jelentős mennyiségű anyagáthalmozás tapasztalható. Ez csak úgy lehetséges, ha a mintaterület feletti szakaszon jelentősebb hordaléktermelés megy végbe, melynek egyik valószínűsíthető helyszíne a pécskai mintaterület alatt húzódó, aktívan vándorló kanyarulatokkal tagolt folyószakasz.

Hiperspektrális űrfelvételek természetföldrajzi kutatásokban

Deák Márton – Dr. Mari László
Eötvös Loránd Tudományegyetem

Számos műholdfelvétel alkalmas természet- és környezetföldrajzi, elsősorban vegetációs vagy talajtani kutatásokra. Ehhez sokszor a Landsat 5 és 7, illetve a Landsat 8 adatait használják fel – ez utóbbi azonban csak 2013-ban vált teljesen működőképesé. Azok nagyobb spektrális felbontása miatt azonban erre a hiperspektrális űrfelvételek sokkal alkalmasabbak.

Számos reflektancia-tartomány létezik, amelyeket a multispektrális felvételek egyáltalán nem, vagy csak részben fednek le, azonban azok részletessége miatt a hiperspektrális adatok mégis alkalmasabbak több elemzésre. A klorofill tartomány pontosabb érzékelése lehetőséget ad az NDVI-on kívül más vegetációs indexek (pl. OSAVI, Red Edge NDVI) levezetésére is, amelyek pontosabb eredményeket hoznak (NGUY-ROBERTSON, AL 2011), de a talaj-szervesanyaghoz szorosan köthető hullámhossz-tartományok is részletesebben mérhetőek (BEN-DOR, E ET AL. 2002).

A reflektancia-spektrumból megbecsülhető egy talaj szervesanyag-tartalma (BEN-DOR ET AL. 2002) és a vegetációnemzetség szintű összetétele is (CLARK ET AL. 2005), azonban az eddig alkalmazott módszerek elsősorban laboratóriumi spektrofotométerek, vagy hiperspektrális légifotók feldolgozásán alapulnak. Doktori disszertációmban megpróbálom ezen módszereket a NASA Earth Observing-1 műholdja Hyperion hiperspektrális érzékelőjének adataira átültetni és vegetációs, valamint talajtani térképeket készíteni általuk.

Irodalom

Ben-Dor, E – Patkin, K – Banin, A – Karnieli, A (2002): Mapping of several soil properties using DAIS-7915 hyperspectral scanner data—a case study over clayey soils in Israel, *Int. J. Remote Sensing*, 2002, vol. 23, no. 6, 1043–1062

Clark, ML – Roberts, DA – Clark DB (2005). Hyperspectral discrimination of tropical rain forest tree species at leaf to crown scales, *Remote Sensing of Environment*, Vol. 96, Issue 3-4, pp. 375-395

Nguy-Robertson, AL – Gitelson, AA – Peng, Y – Vina, A – Arkebauer, TJ, Rundquist, D (2011): Estimation of green leaf area index of crops: Sensitivity of vegetation indices, *American Geophysical Union, Fall Meeting 2011, abstract #B12A-01*

Térinformatika és légifelvételek a hazai településszerkezeti vizsgálatokban

Tolnai Gábor Nándor

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A településszerkezeti vizsgálatok a hazai településföldrajzban már a klasszikus városleírások egy részében is megjelentek, illetve a mendőli funkcionális morfológia és a későbbi évtizedek szociálgeográfiai és funkcionális vizsgálatai is bizonyos mértékig foglalkoztak vele. A rendszerváltás utáni városi és városkörnyéki térbeli változások is bőséges témát szolgáltatottak e kutatásoknak. A hangsúlyok és a nézőpont természetesen változtak, de régóta kutatott és ma is aktuális vizsgálati tárgyról van tehát szó.

A településszerkezet elemzésének jól ismert módszere a terepi bejárás, illetve a térképi források feldolgozása. Nem ismeretlen, de alig használt módszer, a „kettő közti átmenetet” biztosító légifelvétel-feldolgozás. Az ilyen típusú forrásokhoz való hozzájutás természetesen nem mindig volt lehetséges, ma azonban már sok évtizedes áttekintésre, összehasonlításra adnak lehetőséget az archív, illetve a közelmúltban készített vagy aktuális légifotók.

A napjainkban egyre több tudományterületet meghódító térinformatika, a földrajztudományon belül magától értetődő módon széles körű felhasználói táborra nyert. Társadalomföldrajzi alkalmazása ugyanakkor – a természetföldrajzhoz képest – kevésbé általános. A településföldrajzoknak is csak egy része nyúlt idáig ehhez az eszközhöz, de már több tanulmány született a témában a tudományos igényű elemzésektől a gyakorlatorientált település-tervezést és –irányítást segítő alkalmazásokig.

Előadásomban azt mutatom be, a településszerkezeti változások vizsgálatára koncentrálva, hogy ezen újabb vizsgálati lehetőségeket kik, mikor és hogyan alkalmazták, mely módszerekkel sikerült már eredményeket elérni, milyen jellegű eredmények születtek. Külön hangsúlyt kap a légifelvételek vizsgálata, illetve a térinformatikai feldolgozással való kombinálás lehetősége.

TERMÉSZETFÖLDRAJZ SZEKCIÓ

Kárpátok hegyi lábjaiban megőrződött szubfosszilis fenyőminták dendrokronológiai vizsgálata

Árvai Mátyás

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Az elmúlt században a világ számos pontján megkezdődött, a szakszerűen és tudatosan gyűjtött famintákból, az egyre korábbra visszanyúló folytonos faévgyűrű kronológiák építése. Az élőfákon és építészeti/régészeti faanyagok kívül földtani képződményekből (pl. tőzegláp) származó famaradványok növelték esetenként több ezer év hosszúra ezeket az adatsorokat. Ezen faévgyűrű sorok, adatbázisként szolgálnak a klíma- és környezettörténeti kutatások számára. A földtani képződményekből előkerült idős (ún. szubfosszilis) faanyagon végzett

dendrokronológiai vizsgálat Magyarországon csupán elvétve, egy-egy valósult meg, de a tágabb Kárpát-Pannon régióban is csupán a közelmúltban vettek lendületet az efféle kutatások. A Kárpátok több hegyvidéki helyszínéről kerültek elő famaradványok. Az előadás egy 2010-ben, a Máramarosi-havasokban felfedezett szubfosszilis lelőhely kutatási eredményeire fogja bemutatni. A Visói-havasok főcsúcsának közelében fekvő tőzegláp szolgált konzerváló helyként, amelyben megőrződhetnek a bedőlt fák. A lelőhely felfedezése óta eltelt 3 évben mintegy 40 faminta került elő. A famaradványok – többségében lucfenyő – dendrokronológiai vizsgálatára az elmúlt egy évben került sor. Két minta került AMS radiokarbon vizsgálatra (MTA-Atomki, Debrecen). Az idősebbminta radiokarbon kora 1655 +/- 15 BP, míg a fiatalabbé 1039 +/- 16 BP. Az OxCal 4.1 program segítségével az intcal09 adatbázison végzett kalibrálás után mintákra becsülhető naptári kor(95%-os valószínűségi tartomány) 346 – 427 cal AD, valamint 983 – 1024 cal AD. A minták közötti mintegy 600 évnnyi korkülönbség egyértelmű magyarázatot ad arra, miért nem sikerült egymással kereszt dátálni a mintákat. Ezen minták szolgáltak referencia-mintául, és ezekhez további minták váltak illeszthetővé, mindkettőhöz további két minta illett hozzá. Így hozzávetőlegesen ismert korú 2 lebegőkronológia készült, amely közül az idősebbik mintegy 140, míg a fiatalabbik 165 évet fed le. A két referenciaminta között több mint félezer évnnyi időbeli hézagot azonban még nem lehetett kitölteni, és a területről elérhető luc mesterkronológiához, amely a 18. század elejéig nyúlik, sem lehetett az adatokat még hozzáilleszteni.

Nitrogénforgalom-vizsgálatok réti talajon

Horváth-Szabó Kata – Kiss Klaudia – Fehér Katalin – Jakab Gergely – Szalai Zoltán
Eötvös Loránd Tudományegyetem

A talaj és növényzet közti anyagforgalmat vizsgáló kutatások túlnyomórészt mesterségesen kialakított élőhelyeken folytak és folynak. Ennek oka, hogy egy valódi életközösségben rengeteg tényezőt kell figyelembe venni, és éppen ezért az eredmények kevésbé általánosíthatók. Ugyanakkor a nagyobb térlépték esetén felmerülő kérdésekre – pl. különböző növényzeti foltok vizsgálata esetén – csak egy valódi terepen végzett kutatás adhat választ. 2010 óta folytatunk ilyen vizsgálatokat. Mintaterületünket (Ceglédbrcel, Pest megye) egy vizes élőhelyen választottuk meg, ahol a) a növényzeti foltok a vízhatás gradiense miatt sűrűn változnak; b) a növényzeti foltok éles határvonallal különülnek el; c) a talajvíz szintje eléri a gyökérszót, ami segíti a makroelemek mobilizációját.

A talaj nitrogénforgalmának megismerése elsősorban a mezőgazdaság számára volt fontos, és nagymértékben a nitrogén szerves, növények által felvehető formáira (nitrát-, nitrit-, ammónium-vegyületek) irányult. Ugyanakkor kevés információ áll rendelkezésre arról, hogy a szerves formák (humuszanyagok és a talajlakó élőlények, növényi gyökerek által kiválasztott anyagok) pontosan milyen folyamatokban és mekkora súllyal vesznek részt. Vizsgálataink során a talajoldatból határoztuk meg – mások mellett – az ammónium, nitrát és nitrit koncentrációját, valamint az oldott szerves nitrogén mennyiségét. Emellett mértük a főbb talajjellemző mennyiségeket (redoxpotenciál, pH). A mintavételekre kampányszerűen, általában nyaranta került sor, így lehetőségünk nyílt az éves változások követésére.

Eredményeink közül kiemelendő a növényzet talajanyagcserére gyakorolt közvetlen hatásának kimutatása, amely az egyes foltok közötti markáns redoxpotenciál-különbségekben figyelhető meg leginkább. A talajban anaerob körülmények az uralkodóak, ezért nem meglepő a talajoldatban mért ammónium-túlsúly. Mind az ammónium, mind a nitrát koncentrációja mutatott enyhe napi dinamikát, amely a fotoszintézis aktivitásának változásához köthető. A oldott szerves nitrogén mennyisége az ammóniuméhoz kapcsolatosan alakult. Egy véletlen

kapcsán adódott a megfigyelés, hogy zavarás hatására igen sok nitrogén távozik a rendszerből, valószínűleg N₂ gáz formájában.

Völgymorfológiai vizsgálatok többváltozós adatelemző módszerek alkalmazásával

Végh Tamás

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A Dunakömlőd-Paksi-löszhát kitüntetett szerepe a hazai negyedidőszaki kutatásokban, vitathatatlan. A Paksi Téglagyár falában találjuk a Kárpát-medence legnagyobb jelentőségű pleisztocén rétegsorának pusztuló feltárásait. A felszínalaktani és szeizmológiai kutatások nagy lendületet vettek a Paksi Atomerőmű földrengésbiztonságának vizsgálatával, ami során különböző geofizikai módszerek segítettek megismerni az erőmű környezetében húzóódó törések rendszerét és az atomerőmű tervezett bővítése várhatóan újabb kutatások kezdetét jelenti. A korábbi kutatások alapján számos törésvonal a felszín közeléig hatol, ám ezeket pleisztocén rétegsorok feltárásaiban egészen a legutóbbi időig nem sikerült felismerni. Az M6-os autópálya menti útbevágásokban végzett megfigyelések arra utalnak, hogy a terület még a felső pleisztocénben is mutatott tektonikus aktivitást. Ez alapján ma már nem az tűnik a fő kérdésnek, hogy a terület felszínalakítását a tektonika vagy a külső erők végezték, hanem hogy melyik folyamat súlya nagyobb a mai domborzat kialakításában, továbbá a külső erők különböző folyamatai milyen szerepet játszottak a völgyek kialakulásában.

Jelen kutatás célja a Dunaföldvár-Paks közötti magaspárt mentén, a Dunakömlőd-Paksi-löszhátba vágódott völgyek esetében tisztázni a külső erők, ezen belül a folyóvízi erózió és a lejtős tömegmozgások felszínfejlődésben betöltött szerepét, valamint megvizsgálni, hogy digitális domborzatmodellen a völgyekre felvett keresztshelvények morfológiai paramétereinek alapján, képezhetők-e olyan völgyprofil csoportok, amik jellemzik a különböző fejlődési állapotú völgyszakaszokat. A kutatás során vizsgált két leghosszabb völgy– a Vörösmalomi-völgy és a Gyűrűsi-völgyrendszer leghosszabb ága, a Kanacs-Gyűrűsi-völgy – különösen érdekes ebből a szempontból, hiszen minden bizonnyal ez a két völgy a legidősebb a vizsgáltak közül, így kialakulásuk során többször megtörténhetett, hogy klímaváltozás hatására megváltozott a felszínalakulás jellege és üteme, a hátravágódás sebessége és a völgyek formálásában részt vevő külső erők egymáshoz viszonyított jelentősége.

A terepi munka során feltérképeztem a völgyek löszfeltárásait és meghatároztam az egyes völgyszakaszok morfológiai jellegét. A geomorfológiai vizsgálatok során a hagyományos terepi megfigyeléseken túl EOVS 1:10000 méretarányú térképlapok szintvonalainak digitalizálásából nyert domborzatmodellre támaszkodtam. A domborzatmodell segítségével meghatároztam a völgyek futását, és a völgyeken felvett keresztshelvényekre számolt morfológiai paramétereket. A keresztshelvények, mint völgyprofilok csoportosítása, azok paramétereinek alapján többváltozós adatelemző módszerek segítségével készült el, és hasonló módszerek segítségével történt meg a paraméterek, valamint a csoportosítás pontosságának ellenőrzése is. A völgymorfológiát kialakító háttértényezők feltárásában a főkomponens analízis és a terepi geomorfológiai megfigyelések segítettek.

A kutatás során bebizonyosodott, hogy a többváltozós adatelemző módszerek alkalmazása célravezető a felszíninformák, ebben az esetben a völgyszakaszok és völgyprofilok összehasonlító vizsgálatában. Ezek az adatelemző módszerek nem helyettesítik, de adott esetben kiválóan kiegészítik és segítenek rendszerbe foglalni a hagyományos terepi megfigyeléseket. A vizsgált mintaterület esetén a kialakult csoportok eltérő fejlődési állapotú, de a völgyfőtől a völgykapuig végigkövethető fejlődési sorba illeszkedő szakaszokra osztják a völgyeket.

Recens és holocén dunai üledékek OSL kormeghatározása

Tóth Orsolya – Sipos György
Szegedi Tudományegyetem

A lumineszcens kormeghatározás igen fontos szerepet tölt be a földtudományi és geomorfológiai vizsgálatokban. Segítségével meghatározható glaciális, tengerparti, folyóvízi, szárazföldi üledékek képződési ideje, amiből következtethetünk fejlődéstörténet, geomorfológiai folyamatok sebességére, egy terület klímájára, morfológiájára, illetve az emberi hatásokra is. Fluviális üledékek esetében vizsgálhatjuk az elhagyott medrek korát, amivel rekonstruálhatjuk a mederfejlődés és mederáttevődések dinamikáját és idejét.

A kutatás során több időszakhoz kapcsolódó kormeghatározási problémára keressük a választ a kiválasztott dunai mintaterületeken. Folyóvízi üledékek esetében gyakori probléma, hogy az üledékképződés során az OSL jel kioltódása nem teljes, reziduális jelek maradhatnak a mintában, ezért a mérések alkalmával idősebb kort kapunk a valósnál. Egyik célunk ennek megfelelően a kioltódás hossz-szelvény menti változásainak vizsgálata a Duna magyarországi szakaszán gyűjtött recens üledékek esetében. Ezen eredmények felhasználásával vizsgáltuk a Duna holocén mederfejlődését.

A vizsgálatokhoz a recens minták esetében 32 helyen összesen 49 mintát gyűjtöttünk a hossz-szelvény mentén a 2013-as rekord árvíz által lerakott üledéket megmintázva. Az elhagyott medrek kormeghatározásához három paleomeder övzátonyait mintáztuk meg, melyek átmenetet képeznek az alacsony, illetve a magas ártér között a Kalocsai-síkon.

Az előzetes eredmények alapján folyásirányban lefelé haladva a kioltódás mértéke ingadozik, szakaszosan változik. Ez feltételezhetően a Duna különböző szakaszain tapasztalható eltérő mértékű eróziós tevékenységnek tudható be, mely befolyásolhatja az üledékbe kerülő idősebb szemcsék arányát. Az elhagyott medrek vizsgálata során 1000 év körüli korokat kaptunk, melyek keletről nyugat felé haladva fiatalabbnak adódtak. Ez alapján igen dinamikus mederfejlődést feltételezhetünk a holocén második felében a területen.

Tájváltozások érzékelése egy homokhátsági mintaterületen

Ujházy Noémi¹ – Biró Marianna²

¹ Eötvös Loránd Tudományegyetem

² MTA ÖK Ökológiai és Botanikai Kutatóintézet

A történeti tájváltozások rekonstrukciója fontos szereppel bír a magyar földrajztudomány kutatási területei között, ráadásul a távérzékelés, a térinformatikai eszközök fejlődésével újabb lehetőségek nyíltak meg az adatgyűjtésre és elemzésekre. A tájökológiai kutatásokban megjelenőkurrens irányzat, a tájváltozások mögött álló kulcsfontosságú hajtóerők (drivingfactor) feltárása is elsősorban számszerűsíthető területi adatokkal dolgozik. A tájváltozások nálunk eddig kevésbé vizsgált érzékelése, értékelése viszont egy szubjektív folyamat, és nagyban függ az értékelő értelmezési kereteitől – így társadalomtudományi módszerekkel, a humanisztikus geográfia szemszögéből vizsgálható.

Kutatásom célja a tájváltozások és a lehetséges hajtóerőkpercepciójának és értelmezéseinek feltárása, egy választott Duna-Tisza közti mintaterületen, a 20. század második felére koncentrálni.

A vizsgált terület a Homokhátság középső részéntálálható, ami a magyar szakirodalomban jól ismert, régóta kutatott terület. Jelentős hányada a Kiskunsági Nemzeti Park része, és a 70-es évek óta folyik rendszeres botanikai, ökológiai adatgyűjtés, ami a történeti vegetációváltozás-vizsgálatokat jól megalapozta. A természetföldrajz figyelmét a drasztikus talajvízszint-

süllyedés problémája, és a „klímaérzékenység” kapcsán hívta fel magára, a társadalomföldrajzlátókörébe pedig a társadalmi-gazdasági átalakulásokkal együtt változó tanyavilága miatt került.

A kutatás elsődleges módszere nyílt és zárt kérdéseket egyaránt tartalmazó féligstrukturált interjúk készítése, idős illetve középkorú (lehetőleg agrár-foglalkozású) helyi lakosokkal. Az interjúk feldolgozása kvalitatív tartalomelemzés, és amikor ez lehetséges, leíró kvantitatív statisztikai módszerekkel történik. Ezen kívül történeti térképek, műholdfelvételek elemzése és tájökölógiai terepmunka is részét képezi a kutatás módszertanának, a szakirodalmi források értékelésével együtt.

A kutatás eredményei nem csupán a területen folyó táj földrajzi és ökológiai kutatások számára jelenthetnek új nézőpontokat, hanem a társadalomföldrajz létjogosultságára is felhívhatják a figyelmet a környezeti kérdésekkel kapcsolatban.